

ION MUREŞANU

# „ARDEALUL“

SCRIERE PREMIATĂ DE „CARTEA ROMÂNEASCĂ“



EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ“ BUCUREŞTI

C. Martinovici și N. Istrati „Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite“, Cluj 1922.

Ion și Iuliu Enescu „Ardealul, Banatul, Crișana și Maramurășul din punct de vedere agricol, cultural și economic, București 1920.

Dr. Jakabffy Elemér „Erdély statisztikája“, Lugos 1923.

Petru Suciu „Probleme ardelene“, Cluj 1924.

Dr. Ioan Rațiu „Dascălii noștri“, Blaj.

Veritas „A Magyarországi románok egyházi, iskolai, közmivelődési, közgazdasági intézményeinek és mozgalmanak ismertetése“, Budapest 1908.

„Anuarul băncilor române“, redactat de Constantin Pop, Sibiu 1918.

„Serbările dela Blaj“, Blaj 1911.

Ion Simionescu „Țara Românească“, ed. Casa scoalelor, București 1922.

Petre V. Haneș „Români de peste munți, din Bucovina și Basarabia“, București.

Ion Clopoțel „Antologia scriitorilor români“, Arad 1918.

Dr. Ilie Dăieni „Vasile L. bar. Pop“, Sibiu 1925.

N. Iorga „Neamul românesc din Ardeal și Tara ungurească“, București 1906.

M. Theodorian Carada „Papa“, prelucrare după Iosif de Maistre, București 1917.

M. Theodorian Carada „Din frământările trecutului“, București 1920.

Dr. Prinz Gyula „Magyarország földrajza. A magyar föld és életjelenségeinek oknyomozó leírása“, Budapest 1914.

Franz Ritter von Hauer und Dr. Guido Stache „Geologie Siebenbürgens“, Wien 1863.

## Cuprinsul.

Pag.

### CAPITOLUL I: Descrierea Ardealului.

Cetatea Ardealului	7
Zidurile și porțile cetății	11
În interiorul cetății	16
Impărțirea naturală a Ardealului	19
Țara Hațegului	19
Mărginenimea	24
Țara Oltului	26
Țara Bârsei	29
Săcuimea	31
Tinutul Târnavelor	33
Câmpia	35
Tinutul Someșurilor	38
Munții Apuseni	40
Redute străine încă	45

### CAPITOLUL II: Scurtă schiță istorică a Românilor din Ardeal și luptele lor pentru conservarea națională.

A fost odată	51
Nori grei se ivesc	52
Barbari ce se întind ca peeinginea	54
În intuneric și robie	56
Pajura cu două capete	57

	Pag.
Cuțitul ajuns la os — — — — —	59
Supplex libellus Valachorum — — — — —	61
Libertate și egalitate — — — — —	63
Aruncați pradă Ungurilor — — — — —	65
În Ungaria — — — — —	68
Mișcarea tinerimei române — — — — —	69
Memorandum — — — — —	71
Unire sau moarte — — — — —	73

**CAPITOLUL III: Biserica românească din Ardeal și istoricul ei. — Biserica altor neamuri.**

Legionarii aduc și creștinismul — — — — —	77
O lege și un popor — — — — —	79
Valul reformatiunei — — — — —	81
Unirea cu Roma — — — — —	82
Biserica română ortodoxă — — — — —	84
Biserica română unită — — — — —	87
Bisericile minoritare — — — — —	89
Hajdudorog-ul — — — — —	90
Locuri de închinare — — — — —	91

**CAPITOLUL IV: Învățământul.**

În tinda bisericei — — — — —	95
Organizarea învățământului — — — — —	96
Grădinile de copii — — — — —	97
Învățământul primar — — — — —	98
Școalele normale — — — — —	102
Școale civile (medii) — — — — —	104
Învățământul secundar — — — — —	105
Liceul român grecocatolic din Blaj — — — — —	106
Liceul ortodox român din Brașov — — — — —	108
Liceul fundamental din Năsăud — — — — —	112
Școale comerciale — — — — —	115

	Pag.
Învățământul superior — — — — —	116
Luptă pentru lumină — — — — —	117

**CAPITOLUL V: Instituții culturale românești în Ardeal.**

Mai multă lumină — — — — —	125
„Astra“ — — — — —	126
Enciclopedia română — — — — —	136
Muzeul istoric și etnografic al Astrei — — — — —	137
Transilvania — — — — —	138
Muncă pozitivă — — — — —	138
Societatea pentru fond de teatru — — — — —	139
Reuniunile femeilor române — — — — —	142
Reuniuni de cântări — — — — —	143
Casinouri — — — — —	144
Presa — — — — —	144

**CAPITOLUL VI: Instituții financiare și economice.**

Lupta economică — — — — —	149
Bănci — — — — —	150
Cooperative de credit — — — — —	157
Cooperative de consum și valorisare — — — — —	159
Tovărășii economice — — — — —	160
Solidaritatea — — — — —	162
Reuniunile meseriașilor și comercianților române — — — — —	163
Reuniuni de înmormântare — — — — —	164
Rolul băncilor românești din Ardeal înainte de unire	164

**CAPITOLUL VII: Prelații mai de seamă ai Românilor Ardeleni.**

Mucenici și filantropi — — — — —	171
Mitropolitul Ilie Jorest — — — — —	172
Simion Stefan — — — — —	174
Sava Brancovici — — — — —	175

	Pag.
Vasilie Varlaam	177
Inochentie Micu Klein	178
Petru Pavel Aron	180
Ioan Bob	182
Gherasim Adamovici	183
Vasilie Moga	184
Ioan Leményi	186
Andreiu Saguna	187

#### CAPITOLUL VIII: Seriitorii ardeleni.

Luceferi	193
Manuil Micu (Klein)	194
George Șincai	195
Petru Maior	197
Timoteiu Cipariu	199
Aron Pumnul	201
Andreiu Mureșanu	202
Gheorghe Coșbuc	203
Ștefan O. Iosif	205
Ilarie Chendi	206
Ion Agârbiceanu	207
Octavian Goga	208

#### CAPITOLUL IX: Dascăli.

Luminătorii neamului	213
Gerontie Cotorea	214
Dimitrie Eustatievici	215
Radu Tempea	215
Demetriu Caian. Bătrânul	216
Demetriu Caian. Tânărul	216
Ioan Marian	216
Vasile Filipan	217
Basiliu Rațiu de Nagylak	218
Simion Crainic	219

	Pag.
Ioan Chirilă	219
Constantin Papfalvi	220
Nicolae Manu Maniu	220
Simeon Bărnăuțiu	221
Gheorghe Barițiu	223
Iacob Mureșanu	226
Sava Popovici Barcianu	227
Ioan Fekete Negruțiu	228
Florian Porcius	228
Ioan Rusu	229
Moise Fulea	230
Alexandru Micu	230
Vasile Glodariu	231
Ioan Micu Moldovan	231
Vasile Petri	232
Ioan Popescu	232
Zaharie Boiu	233
Ioan Mesotă	233
Petru Solomon	234
Ioan Ales. Lăpădatu	234
Silvestru Nestor	235
Ioan Dăriu	235
Gregoriu Silași	236
Daniel Popovici Barcianu	236
Ioan Lăzăriciu	237
Andreiu Bârseanu	237
Virgil Onițiu	238

#### CAPITOLUL X: Luptători și îndrumători politici.

Conducătorii neamului	241
Nicolae Baiu	242
Ioan Șterca Șuluțiu	243
Ioan Popasu	243
Simion Balint	244
Ioan Bran de Leményi	244

	Pag.
Iacob Bologa	245
Ioan Aldulean	246
Ilie Măcelar	246
Vasile Fodor	247
Avram Iancu	247
Florian Micăș	250
Vasile Moldovan	251
Ioan Russu Oros	251
Ioan cavaler de Pușcariu	252
Iosif Șterea Șuluțiu	253
Ioan Rațiu de Nagylak	253
Icsif Hodoșiu	254
Dimitrie Moldovan	256
Aurel Mureșanu	256
Ioan Macaveiu	257
Silvestru Moldovan	257

**CAPITOLUL XI: Ardeleani trecuți peste hotare și rolul lor în Vechiul Regat.**

Apostolii	261
Gheorghe Lazar	264
Vasile Bob Fabian	266
Aron Florian	267
Ioan Manfi	268
Vasile Pop	268
Nicolae Bălășescu	268
Petru Câmpeanu	269
Ion Maiorescu	270
Gavril Manteanu	271
August Trebouiu Laurian	272
Zaharie Antinесeу	273
Ioan P. Eliade	273
George Adrian	274
Alexandru Ilarian Papiu	274

	Pa
Stefan Micle	276
George Moreanu	277
Mihail Strajan	277
Ioan Joe Pușcariu	278
Aron Densușianu	278
George Cândrea	279
Stefan Pop	280
Vasile Măndreanu	280
Emil Pușcariu	281
Grigore Vasile Borgovan	281
Ovid Densușianu	281

**CAPITOLUL XII: Minoritățile conlocuitoare. Date statistice.**

Veneticii	285
Ungurii	285
Săcuii	287
Sașii	289
Ebrei	292
Armenii	293
Statistică neoficială	294
Statistică oficială	297
Povestea statisticiei	304

**CAPITOLUL XIII: Contribuția Ardealului în noua cătuire de stat.**

Bogății neprețioase	309
Bogății vegetale	310
Bogății animale	313
Bogății minerale	315
Bogății industriale	322
Cartea Ardealului	324

Bibliografie	325
--------------	-----

## Ion Mureșanu (1883-1938)

Pe acest dascăl de științele naturii, născut în cătunul Linț, comuna Viișoara, l-am cunoscut din operele istorice pe care le-a lăsat și pentru care am realizat și un volumăș închinat vieții și activității sale, mai ales didactice. A fost cu adevărat un patriot, a luptat pentru Marea Unire și a perseverat în permanență pentru înflorirea țării, iar în calitate de senator a susținut în Parlamentul României cauza țărănimii, mai ales înfăptuirea reformei agrare din 1921, care mai era tergiversată în localitățile Micești și Urca, din varii motive.

În cercetare, este important să ai răbdare în biblioteci și printre documente, să le depozitezi în scris și în mintea ta, ca să aduni toate datele sigure, să mustească în laboratorul tău și să le restituie pentru circuit, păstrând aura temporală și virtuțile pe care le redescoperi.

Așa a apărut în mintea mea și depozitul de date, fapte și înscrисuri istorice despre acest dascăl din 1919, la Liceul „Regele Ferdinand I” din Turda, primul liceu în limba română. La un moment dat, mi-a parvenit o lucrare a sa, intitulată *Pe valea Arieșului*, o scurtă, dar interesantă monografie a comunei Agârbiciu (Viișoara), carte bine construită, dar mai ales necesară pentru a umple setea de carte românească din primii ani de după Marea Unire.

De puțin timp am primit o broșură scrisă de dânsul, intitulată *Musca*, din colecția națională „Cunoștințe folositoare”, editată de profesorul universitar Ion Simionescu, care prezintă pregătirea excepțională a dascălului de biologie, așa cum au remarcat-o și multe generații de liceeni turdeni.

Poate sunt mai bogat intelectual, pentru că am primit în dar, de la un nepot al domniei sale, dr. în istoria artei, Valentin

Mureșan, cartea *Ardealul*, scrisă de Ion Mureșanu, în care autorul prezintă oameni de fapte din întreaga Românie unită, ca o reușită a ardelenilor care și-au dat viață pentru acest moment înălțător.

În 332 de pagini, ca un exeget al vietii politice, economice și culturale, autorul amintește constanța poporului român în a-și aduna frații din imperiile vecine, într-un stat puternic, cu o bogăție la care au răvnit și încă mai răvnesc și acum foștii stăpâni.

Statistică demografică, portrete de luptători, bogățiile solului și subsolului României: minereuri și sare, câmpii productive, păduri care acoperă mari suprafețe din terenul deluros sau montan, prezentate cu lux de amănunte, întreaga carte respirând ca o expresie a unor oameni liberi, scăpați pentru totdeauna din robia marilor puteri.

Autorul Ion Mureșanu exprimă la sfârșitul volumului dorința ca această carte să fie răspândită în rândurile cât mai multor români și să fie aşezată lângă Biblie, ca și credincioși întru Domnul și hotărâți să apere pământul sfânt.

Împreună cu edilul Viișoarei am pornit acțiunea de a reedita acest volum intitulat *Ardealul*, pentru marea sărbătoare a Unirii Transilvaniei cu România, la centenarul din 2018.

Reeditarea în forma realizată de autor a acestei cărți ar fi o reușită, adăugând un prolog, pe care ostenesc să-l fac plăcut și interesant pentru cel ce simte că face parte din Țara Dacilor, că aici a fost și este toată comunitatea românească de peste 2000 de ani și trebuie să cunoaștem valorile istoriei noastre, care sunt esența noastră între popoare.

Acest profesor de biologie îi face loc și fratelui său Teodor Murășanu să-și depene gândurile despre înfăptuirea Marii Uniri. Iată la pagina 10 ce splendid devine un aprig susținător al idealurilor naționale, realizate de harnicul și bravul popor român:

*Așa sosește clipa visată de toți, prevestită de glasul multor profeti ai neamului, sfîntită de sângele martirilor, morți pentru înfăptuirea idealului.*

*Lanțurile și obezile cad pentru totdeauna. Armată de frați, condusă de umbra Marei Voevod Mihai, cuprinde Ardealul, din*

*ordinul M. S. Regelui Ferdinand I, – a celui mai viteaz și mai mare Român, – iar martirii neamului, ca Horea, Cloșca, Crișan și Iancu „Craiul munților”, cu mândrii și vitejii lui Moții, asistă – cu sufletul, – la marea sărbătoare a unirii vesnice.*

*Popor român pe plaiuri ardelene  
Ridică-ți ochii sus și-ți șterge astăzi  
Și cea din urmă lacrimă din gene.*

*Ni s-amplinit și Visul azi și Dorul  
Căci iată-l ca o tainică minune  
Zâmbește pretutindeni: Tricolorul.*

Ca istoric simt bucuria împlinirii prin lansarea în Urca, leagănul copilăriei lui Ion Mureșanu, a cărții sale *Pe Valea Arieșului*, care a fost receptată de localnici și de personalitățile satului și unde renumitul critic literar, prof. univ. Mircea Popa, a vorbit în fața mulțimii despre conținutul acestei broșuri și de cel care a ostenit pentru reeditarea acestui început de prezentare a unui român, care în toată viața lui, prin dăscălie și creion, prin atitudinea de ardelean liber, a fost în rândul celor care au luptat pentru Marea Unire și pentru păstrarea pentru vecie a frontierelor firești ale României Mari.

El a fost într-o perioadă președintele Despărțământului Turda al ASTREI, după 1922, și alături de alții intelectuali turdeni făcea propagandă culturală în satele și orașele din județul Turda-Arieș.

Revista „Transilvania” arată că dascălul turdean a ținut prelegeri populare în perioada 1922-1927 pentru ridicarea conștiinței naționale, în localitățile Mihai Viteazu, Ceanu Mare, Ceanu Mic, Poiana de Arieș și Urca, unde a vorbit despre alcoholism și plantele de leac, iar în Cristiș (Oprișani) și Crairât despre plantele medicinale și lipsurile culturale la sate.

În 1930 susține la Ateneul din Turda, conferința „Importanța ASTREI”, bine documentată.

Era Turda liberă și independentă, dar economia era în mâna maghiarilor și trebuiau lămurite comunitățile românești de

necesitatea practicării meserilor și comerțului, care devineau prospere și pentru români.

Generația Unirii, care a realizat acest act crucial în viața românilor, era trup și suflet legată de conștientizarea turdenilor că trebuie să muncească în toate sectoarele vietii economice, uneori sprijiniți de stat.

Ion Mureșanu a fost un credincios al bisericii greco-catolice pe care a servit-o cu credință. El a fost cel care a înființat AGRU, societatea care milita pentru ideile creștine de rit greco-catolic. Împreună cu protopopul Nicolae Rațiu, prof. Mihai Găzdac și proprietarul Ignat Borza, au hotărât ridicarea unei biserici noi în cartierul Turda Nouă, iar ca arhitectură au găsit la biserica greco-catolică din Târgu Mureș o copie a celei de la Vatican.

De mare eficiență pentru creșterea conștiinței de neam erau excursiile-drumetei din Turda și împrejurimi și apoi în toată țara. Cea mai reușită excursie o face în fostul regat al României. După Marea Unire, au început să vină în zona noastră grupuri mari de basarabeni, bucovineni și dobrogeni la mormântul lui Mihai Viteazul din Turda.

Prin bunele servicii ale prof. Ștefan Pop, care copilarise cu el în Urca și care devenise profesor și director la cel mai bun liceu din București, „Sf. Sava”, a reușit să obțină acolo cazare pentru mulți elevi turdeni, dar și de pe câmpie și mulți din Munții Apuseni.

Cu vagoane atașate la trenurile personale, profesorul Ion Mureșanu i-a atras pe elevi în această excursie de suflet românesc, pentru a-și cunoaște valorile culturale, istorice, într-un itinerar destul de pretențios, dar magnific prin ceea ce au văzut și simțit puii de moți în România.

Așa a înțeles Ion Murășanu că este România Mare și aşa trebuie să fie și viitorii românași ardeleni din Turda.

Ziarul local „Turda”, din 2 iunie 1923, descrie această deplasare pe un traseu de invidiat: Turda, Brașov, București, Constanța, Brăila, Galați, Ghimeș. Într-un „carnet de drum”, inimousul dascăl și-a notat obiectivele vizitate cu multe informații despre tot traseul: „și ne-am întors cu toții plini de dragoste și

entuziasm față de orașele, satele, frații și pământul pe care s-a plămădit Unirea noastră."

Prin firea lui vulcanică răspunde răspicat încercărilor revizioniste maghiare, care s-au înmulțit după 1930, la Marea Adunare Obștească din 13 decembrie 1932 la care au participat peste 6000 de români din Turda, dar și din localitățile învecinate: Ceanu Mic, Copăceni, Sândulești, Cheia, Mihai Viteazu, Cornești, Câmpia Turzii, Vîișoara, Călărași, Stejeriș. Iată o parte din discursul profesorului Ion Mureșanu: „*Ungurii nu se împacă cu gândul că le-a scăpat o pradă aşa de bogată ca Ardealul și poporul românesc. Dacă nu se vor cuminți, vor avea ocazia să cunoască ce fel de bărbați au crescut mamele române, urmașele marilor fiice ale romanilor și dacilor.*” Un adevăr legitim și avertismentul românilor prin tribunul lor Ion Mureșanu.

Acesta a fost omul, profesorul și senatorul român care și-a apărat prin scris neamul, iar prin fapte, un adevărat patriot care a contribuit la Marea Unire și la dezvoltarea sa democratică.

Ca istoric, venerez portretul său moral și proiectele sale de democrație pe care le-a inițiat în România Mare și-l situez în pleiada de luptători pentru Marea Unire.

Sunt încrezător că împreună cu primarul comunei Vîișoara, din județul Cluj, ing. Ioan Roman, vom reuși să tipărim un număr cât mai mare de exemplare din *Ardealul*, pentru a respecta visul autorului, acela de a ajunge în casa cât mai multor români, care-și respectă originea, limba și neamul.

## Cărți din Editura „Cartea Românească“

### Schițe. Nuvele. Povestiri. Amintiri. Călătorii.

Agârbiceanu I., Ceasuri de seară . . . . .	35—
„ In întuneric . . . . .	35—
„ Chipuri de ceară . . . . .	35—
„ In clasa cultă . . . . .	40—
Aldea-Sandu C., În urma plugului . . . . .	65—
„ Pe drumul Bărăganului . . . . .	40—
„ Pe Mărgineanca . . . . .	50—
Alexandrescu Gr., Poezii. — Memorul de călătorie cu introducere, biografie, note și indice de Gh. Adamescu, Profesor . . . . .	50—
Anghel D., Proză . . . . .	25—
Ardeleanu C., Pe străzile Iașului . . . . .	15—
Asachi Gh., Nuvele istorice, ediție de lux . . . . .	40—
Basarabescu A. I., Vulturii. Ed. II . . . . .	40—
Bățaria N., Suflete de viteji . . . . .	65—
Bolintineanu D., Călătorii, vol. I, ediție de lux .	40—
„ Idem, vol. II . . . . .	30—
„ Proză, ediție de lux . . . . .	40—
Boureanul Eugen, O istorie din alte vremuri . .	25—
Brătescu-Voinești Al. I., În lumea dreptății .	50—
„ In slujba păcii. Ed. II . . . . .	30—
„ Intuneric și lumină (Premiul național pentru proză) . . . . .	30—
Brête Jean de la, Un drăcășor de nepoată (traducere de Desp. Sadoveanu) . . . . .	25—
Caragiale L. I., Momente, Schițe și Amintiri. Vol. I	40—
„ Idem, vol. II (s. p.) . . . . .	—
„ Nuvele și Povestiri. Ed. IV . . . . .	40—
Cazaban Al., Între frac și cojoc . . . . .	20—
„ Păcatul Sfintiei Sale . . . . .	28—
Chiriteșcu M. I., Răsaduri — Nuvele . . . . .	25—
Cioflec V., Mălurenii . . . . .	25—
Cornea G., Simfonia morții. Impresii din răsboiu, premiată de „Cartea Românească“ . . . . .	20—
Cortambert, Călătorii extraordinare, prelucrare de V. Anestin, cartonată, cu numeroase ilustrații . . . . .	25—
Coșbuc Gh., Povestea unei coroane de ofel. Ed. V	50—
„ Răsboiul nostru pentru neașternare . . . . .	40—

## Capitolul I.

## **Descrierea Ardealului.**

## Cetatea Ardealului.

„Si fluturii sunt mai sfioși  
Când sboară'n zări albastre  
Căci roua de pe trandafiri  
E lacrimile noastre.“

Oct. Goga.

Ardealul este o piatră nesâmată, care împodobeste azi diademă pământului românesc, unit sub un singur sceptru. E pământ udat cu lacrimi de suferințe, în decursul multor veacuri; lacrimi vârsate de moșii și strămoșii biețului iobag oropsisit, mânuit din cătușele robiei milenare, prin jefuia celor opt sute mii de frați.

Așezat aproape în inima țării românești, are de strajă la răsărît pe frații „Moldoveni și Bucovineni“, la miazăzi pe „Munteni și Olteni“, la apus slau „Bănățenii și Crișenii“, iar la miazanoapte îl străjuesc „Maramureșenii“, păzindu-l, ca pe un juvaer scump futurora, căci esle: „O țară mândră și binecuvântată între toate țările semănate de Domnul pe pământ. Ea seamănă a fi un măreț palat, capd'operă de arhitectură, unde sunt adunate și așezate cu mândrie toate frumusețile naturale ce împodobesc celelalte ținuturi ale Europei, pe care ea cu plăcere nile aduce aminte. Un brâu de munți ocolește — precum zidul o cetate foată această țară, și dintr' insul, ici colea, se desfac, întinzându-se până la centrul ei, — ca niște valuri propălioare, mai multe șiuri de dealuri înalte și frumoase, mărețe piedestaluri înverzite, cari varsă urmele lor de zăpadă peste văi și peste lunci.

Mai presus de acel brâu muntos, se înalță două piramide mari de munți, cu creștele încununate de o

vesnică diademă de ninsoare, care — ca doi uriași — stau la ambele capete ale țării, căutând unul în fața altuia. Pădurile stufoase, în cări ursul se plimbă în voie, ca un domn stăpânitor, umbresc culmea acelor munți.

Și nu departe de aceste locuri — cări își aduc aminte natura țărilor de miazănoapte — dai, ca la porțile Romei peste câmpii arse și văruite, unde bivolul dormitează alene. Astfel miazănoapte și miazăzi trăesc într-acest ținut alături una cu alta și armonizând împreună.

Aci stejarii, brazi și fagi trufași înalță capetele lor spre cer; alături te afunzi într-o mare de grâu și de porumb din care nu se mai vede calul și călărețul. Ori incotro te-ai uită, vezi culori felurite, ca un întins curcubeu, și tabloul cel mai încântător farmecă vederea: stânci prăpășioase, munți uriași, ale căror vârfuri măngăie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, li-vezi mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpăde apă curge printre câmpii înflorite, pâraie repezi, cari mugind groaznic se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătoare stânci de piatră ce plac vederii și o însăpământă totdeodată.

Apoi în tot locul, dai de râuri mari cu nume armenoase, ale căror unde poartă aurul. În pântecele acestor munți zac comoreile minerale celea mai bogate și mai felurite din Europa; sarea, fierul, argintul, arama, plumbul, mercurul și în sfârșit, metalul cel mai îmbelșugat decât toate, aurul, pe care'l vezi strălucind până și în noroiul drumurilor.“

N. Bălcescu „Ardealul“.

\* \* \*

Românul e frate cu toate acestea bogății ale Ardealului. Il cunosc toate dealurile, apele munții și codri seculari. Jobagul de ieri e una cu glia, îngrășată cu atâta sânge vărsat, la porunca asupriorilor de veacuri, e una cu țărna pe care a răscoslit-o neam de neamul lui, spre a hrăni pe cei ce l-au desmoștenit, lăsându-i numai doinele jalnice, — în care și vărsa tot amarul, de care era cuprins sufletul lui bun și cinstit.

„Tineți, le zic ei, cu bunăvoie din parte-ne, câte locuri din țara noastră vă pot încăpea. Românul vechiu moștean al acestui pământ, e îndurător, și ospătos și darnic; el primește bucuros ca din pâinea lui să se sature și alții.

Luați dar și voi, cu bună țocmeală și cu pace, parte dreaptă din moștenirea mănoasei noastre moșii părintești.

Vorbii-vă întrînsa limba voastră; încchinați-vă în biserică voastră; purlați-vă portul; răsuciți-vă cât de sus mustața; bateți cât vă va plăcea din pinteni, jucându-vă ciardașul; dar pentru Dumnezeu, nu veniți cu orbeasca trufie să ne făgăduiți nouă dreapta moștenire a casei în care noi v'am făcut loc.

Nu vă lăudați că voi ați răsbit cu sabia în casa noastră și v'ăji asternut cenușa pe vatrele noastre.

Dacă în curs de 800 ani, n'ați izbutit, ca cuceritori, să stârpiți, nici daținele nici credințele Românilor din Ardeal; apoi acum, când împotriva tăisului sabiei voastre se poale ridica fără sfială paloșul încă netocit al lui Horia, când pe cenușa voastră poate să răsară pară de foc vie; acum cel puțin, deschideți-vă în sfârșit mințile la lumină, părăsiți îndărătnicia și sălbateca tâm-pire a trecuțului; primiți voios mâna frătească ce vi se intinde, cu uitare, a futuror urgiilor de mai înainte, și, ca oameni înțelepți, fiți mândri a rămânea buni frați de cruce, acolo unde nu vi se mai cade și nici nu veți mai putea aievea a domni în silă ca singuri stăpâni.“<sup>1)</sup>

Așa grăia bietul Român ardelean — secătuit până-n măduva oaselor, — trufașului maghiar, care-i contestă dreptul de a fi stăpân în țara lui.

\* \* \*

„Se face ziua“.

Într-o sfântă zi de sărbătoare, — care ne va aminti pururea numele M. S. Reginei tuturor Românilor, — se ivesc zorile neamului românesc de pe acestea plaiuri. Ii sosește o veste, la auzul căreia se cutremură, fresare, șoptește în taină cu vecinul, ar țipa să audă

<sup>1)</sup> Al. Odobescu „Români și Unguri“.

Respect pentru oameni și cădeață lumea, dar nu cufează încă, nu cumva, ... Doamne ferește...

Se spune, că dinspre soare răsare, un nou împărat, — **Impăratul Românilor**, — pornește războiu împotriva stăpânitorilor lui vremelnici. Ochii i-se umplu de lacrimi. Liniștit și cuminte își face o cruce cu multă cucerenie și gândindu-se încădată la fiii săi împrăștiați pe fronturile răuvoitorilor și schinjiutorilor neamului românesc, murmură din adâncul sufletului, un „Doamne ajută“.

\* \* \*

Oastea de „Șoimi“ al celui de-al doilea Rege al României mici, bate la porțile cetății Ardealului, rupe zăvoarele, — socotite de streini închise pe vecie — și în schimbul jertfelor uriașe, aduse pentru desrobirea fraților, înfăptuește „România mare“, una și nedespărțită.

\* \* \*

Așa sosește clipa visată de țoți, prevestită de glasul multor profeți ai neamului, sfînțită de sângele martirilor, morți pentru înfăptuirea idealului.

Lanțurile și obezile cad pentru totdeauna. Armată de frați, condusă de umbra Marelui Voevod Mihai, cuprinde Ardealul, din ordinul M. S. Regelui Ferdinand I, — a celui mai vîțeaz și mai mare Român, — iar martirii neamului, ca Horia, Cloșca, Crișan și Iancu „Craiul munților“, cu mândrii și vîțejii lui Moți, asistă — cu sufletul, — la marea sărbătoare a unirii veșnice.

„Popor român pe plaiuri ardelene  
Ridică-ți ochii sus și-ți șterge astăzi  
Și cea din urmă lacrimă din gene.“

Ni s'a 'mplinit și Visul azi și Dorul  
Căci iată-l ca o fainică minune  
Zimbește pretutindeni; Tricolorul.“

T. Murășanu.

## Zidurile și porțile cetății.

Hoțare și trecători.

Lăcaș de vulturi, adăpost de bouri,  
Ați stat în veci aicea nemîșcați  
Și de-ați știut vre-un drum, e acel la nouă  
Dar pe-al străinătălii nu-l știați.“

Uriașe ziduri de piatră, clădite de mâna măiastră a naturei, închid Ardealul de jur împrejur, ca pe o adevărată cetate medievală. Acestea valuri gigantice, — alcătuite din pietrele cele mai tari, — formează totodată și punctul de sprijin, — coloana vertebrală — a întregului pământ românesc, și nu un val de separare, cum suștin dușmanii neamului nostru.

Munții Măcinului, și o parte a pământului dobrogean, sunt martori oculari ai ridicării Carpaților falnici, din fundul oceanului, care acoperea pământul hărăzit formării neamului românesc. În aceeași vreme, se ivesc și buchetele de munți din Nordul și Vestul cetății, iar marea, strâmtorătă, robită, încearcă în zădar să strivească coastele prin puterea ei.

În urma acestor mari schimbări, măruntalele pământului se sbucumă, se cuțremură, și în mănia lor, aruncă columne enorme de materii focoase, — lave fierbinți, — cari învârtoșindu-șe, formează al doilea zid, — alte ridicături, — sprinind valurile mai bătrâne, parc'ar fi niște contraforturi. Pe acelea vremuri nu era încă țipenie de om, dar avem acte istorice, — despre cele întâmplate, — scrise chiar pe piatra zidurilor și în emanațiunile de gaze, din sinul munților vulcanici, cari ascund o mulțime de bogății neprețuite.

\* \* \*

Carpații, sunt zidurile principale ale cetății, ei încing Ardealul pe la Ești și Sud, o lungime de peste 600 km. Valul dela răsărit, are o înălțime mijlocie de 1500